

.../2020/PSP/KW/KJ

Warszawa, listopada 2020 r.

Szanowna Pani

Barbara Nowak

Małopolski Kurator Oświaty

ul. Szlak 73

31 - 153 Kraków

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: HFPC bądź Fundacja) z dużym niepokojem odnotowała doniesienia medialne o negatywnych konsekwencjach, czy też groźbach ich wyciągnięcia, w szkołach województwa małopolskiego wobec uczniów wyrażających swoje poparcie dla trwających obecnie w Polsce protestów związanych z prawem do legalnej aborcji.

Z doniesień tych wynika m.in., że w I Liceum Ogólnokształcącym im. S. Goszczyńskiego w Nowym Targu jedna z nauczycielek miała rzekomo oświadczyć, iż nie będzie nawiązywać połączenia za pośrednictwem aplikacji Messenger (w ramach prowadzenia e-lekcji) z uczniami, których zdjęcia profilowe zawierają symbolikę wyrażającą poparcie dla Strajku Kobiet¹.

Mając powyższe na uwadze, Fundacja pragnie pokrótce zaprezentować podstawy prawne, które gwarantują polskim uczniom prawo do swobody wypowiedzi oraz wolność wyrażania opinii. Można je znaleźć przede wszystkim w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, ale także w ratyfikowanych przez Polskę umowach międzynarodowych o kluczowym znaczeniu dla systemu ochrony praw człowieka – jak m.in. Europejska Konwencja Praw Człowieka czy Konwencja o Prawach Dziecka. Ponadto, należy zauważyć, iż prawodawca przewidział na poziomie ustawowym szereg rozwiązań, które ustanawiają po stronie systemu oświaty, a także samych nauczycieli, obowiązek kształtowania u uczniów proaktywnych

---

¹ <https://polskatimes.pl/nowy-targ-nauczycielka-historii-w-goszczymskim-odmowila-pracy-z-uczniami-popierajacymi-strajk-kobiet/ar/c5-15269158> (9.11.2020 r.)

postaw społecznych oraz postaw moralnych i obywatelskich zgodnych z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi o różnej narodowości, etniczności czy światopoglądach.

Zgodnie art. 54 Konstytucji RP², każdemu – tak więc również uczniom – przysługuje wolność wyrażania swoich poglądów³. Mimo, iż ww. przepis umieszczony został w rozdziale drugim Konstytucji RP, rzeczona wolność ma charakter mieszany – osobisty w sferze życia prywatnego oraz polityczny w sferze życia publicznego⁴. W wymiarze indywidualnym służy ona bowiem doskonaleniu intelektualnemu jednostki, rozwojowi jej osobowości i samorealizacji, a więc celom zbieżnym z zadaniami systemu oświaty. Natomiast w wymiarze zbiorowym jest koniecznym warunkiem funkcjonowania demokracji – to dzięki niej w przestrzeni publicznej jest miejsce dla konstruktywnej debaty społecznej, która stanowi jeden z fundamentów systemu demokratycznego⁵. Wypowiedź może przyjmować zróżnicowaną formę – m.in. artystyczną (np. dzieło plastyczne, utwór audiowizualny) czy naukową (np. monografia) oraz być zamieszczana także i w cyberprzestrzeni, w tym w mediach społecznościowych⁶. Jest to zajęcie stanowiska w danej sprawie, które może, aczkolwiek nie musi, zawierać element oceny⁷. Tak więc sam gest sprzeciwu wobec pewnych zjawisk występujących w sferze publicznej bądź solidarności z określonym ruchem społecznym jest zachowaniem niewątpliwie podlegającym konstytucyjnej ochronie. Wolność wypowiedzi nie ma oczywiście charakteru absolutnego – podlega pewnym ograniczeniom. Niemniej, zgodnie z art. 31 Konstytucji RP, rzeczne ograniczenia są dopuszczalne jedynie w drodze odpowiedniego unormowania prawnego – tj. na mocy ustawy. Bezspornie nie oznacza to nieistnienia innych (zwłaszcza religijnych czy etycznych) ograniczeń wolności, ale wyklucza ich egzekwowanie bez uprzedniego usankcjonowania w przepisach prawa odpowiedniej rangi⁸. W polskim systemie prawnym nie sposób natomiast znaleźć jakichkolwiek norm, które zabraniałyby uczniom, np. w przytoczonej powyżej formie, wyrażać swoje poparcie dla pokojowych demonstracji odbywających się w zgodzie i na podstawie obowiązującego prawa. Są one bowiem zjawiskiem pozytywnym w demokratycznym państwie prawa, świadczącym o pewnej samoświadomości społeczeństwa i jego dojrzałości politycznej. Nie można przy tym

---

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946.

³ M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019, art. 54.

⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lipca 2011 r., sygn. akt K 9/11, OTK-A 2011/6/61.

⁵ M. Florczak-Wątor [w:] *op. cit.*, art. 54.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ L. Garlicki, K. Wojtyczek [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II*, red. M. Zubik, Warszawa 2016, art. 31.

zignorować faktu, iż uczniowie w pokojowy oraz prawnie i społecznie akceptowalny sposób wyrażają tak swój światopogląd, w żaden sposób nie nawołując do przemocy, nienawiści, zachowań o charakterze dyskryminującym czy innych nieakceptowalnych postaw. Co więcej, nawet konstytucyjnie przewidziane ograniczenia podlegają ograniczeniu zgodnie z zasadą proporcjonalności – ustawodawca nie może ustanawiać ograniczeń przekraczających pewien stopień uciążliwości, a zwłaszcza zatracających proporcję pomiędzy stopniem naruszenia uprawnień jednostki a rangą interesu publicznego, który ma w ten sposób podlegać ochronie⁹. Mając na uwadze powyższe oraz szczególną wagę wolności wypowiedzi, która – jak zostało już wskazane – stanowi jedną z podwalin demokracji, niezwykle trudno wyobrazić sobie sytuację, w której możliwe byłoby zakazanie uczniom wyrażania poglądów o treści i formie opisanej w rzeczonyj sprawie. Dodatkowo, z pełnym przekonaniem należy stwierdzić, że pracownicy placówek oświatowych nie mają prawa samodzielnie dokonywać tego rodzaju autorytatywnych ograniczeń.

Podobną ochronę gwarantuje, w tak samo określonym zakresie podmiotowym, również Europejska Konwencja Praw Człowieka (dalej: EKPCz bądź Konwencja)¹⁰ w art. 10, zgodnie z którym każdy ma prawo do wolności wyrażania swojej opinii. W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPCz bądź Trybunał) można spotkać się nawet z poglądem, iż wolność wypowiedzi staje się właśnie najcenniejsza, gdy prezentowane są idee uderzające, szokujące i kwestionujące zastany porządek prawny¹¹. Dalej, orzecznictwo Trybunału niewątpliwie wskazuje, iż ochrona wynikająca z ww. regulacji rozciąga się na wszystkie rodzaje wypowiedzi wyrażających opinie, idee albo informacje, niezależnie od ich treści oraz sposobu komunikowania się, w szczególności o charakterze politycznym, dotyczące spraw publicznej troski¹². W sprawie będącej przedmiotem niniejszego pisma warto zwrócić szczególną uwagę na ugruntowane stanowisko ETPCz, zgodnie z którym pokazywanie publicznie symbolu związanego z danym ruchem lub podmiotem, takiego jak np. flaga, symbol na części garderoby, czy – jak w omawianym przypadku – np. awatar w postaci błyskawicy, może być oznaką identyfikacji z określonymi ideami lub świadczyć o ich reprezentowaniu.

---

⁹ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 kwietnia 1995 r., sygn. akt K 11/94, OTK 1995/1/12.

¹⁰ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946.

¹¹ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 3 lutego 2009 r. w sprawie *Women on Waves i inni p. Portugalii*, Izba (Sekcja II), skarga nr 31276/05, § 30.

¹² M. A. Nowicki [w:] *Komentarz do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności [w:] Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, wyd. VII, Gdańsk 2017, art. 10.

Trybunał zaznaczył jednak, że gdy prawo do wolności wypowiedzi politycznej jest realizowane przy użyciu symboli, wymaga się, aby wszelkie restrykcje były stosowane nad wyraz ostrożnie, zwłaszcza w przypadku symboli wieloznacznych. W takich przypadkach tylko dokładne zbadanie kontekstu użycia symbolu pozwala na dokonanie oceny w kontekście potencjalnego nadużycia praw w rozumieniu art. 17 EKPCz¹³. Konwencja przewiduje bowiem oczywiście ograniczenia rzeczowej wolności – np. wypowiedzi ekstremistyczne czy rasistowskie nie podlegają takiej ochronie.

Fundacja nie dysponuje informacjami na temat wieku uczniów dotkniętych zachowaniami będącymi przedmiotem niniejszego pisma. Niemniej, prawdopodobnym jest, iż wciąż ich prawa i wolności podlegają ochronie także i na podstawie Konwencji o Prawach Dziecka¹⁴, którą Polska nie tylko ratyfikowała, ale była również inicjatorem jej uchwalenia. W celu uniknięcia powtarzania tożsamyh bądź wysoce zbliżonych argumentów, HFPC pragnie w tym miejscu jedynie podnieść, iż art. 13 wskazuje *verbatim* na prawo każdego dziecka do swobodnej wypowiedzi, na które składa się swoboda poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju z wykorzystaniem każdego dostępnego i wybranego przez dziecko środka przekazu. Ponownie, prawo to podlega określonym ograniczeniom, zgodnie z zasadą proporcjonalności, niemniej, w niniejszych sprawach Fundacja nie dopatruje się jakichkolwiek podstaw, które by na to zezwalały.

Mając powyższe na uwadze, Helsińska Fundacja Praw Człowieka pragnie zwrócić się z uprzejmą prośbą do Pani Kurator o odniesienie się do wyżej wskazanego przez media przypadku i, jeżeli miał on rzeczywiście miejsce, o podanie podstawy prawnej, zgodnie z którą takie działania mogłyby być podjęte. W przypadku braku możliwości wskazania takiej podstawy Fundacja apeluje do Pani Kurator o podjęcie działań w celu wyeliminowania zaistniałych nieprawidłowości oraz zapobieżenia ich występowaniu w przyszłości.

W imieniu Zarządu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

---

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. nr 120, poz. 526.